

ТИНЧЛИК ЙЎЛИДАГИ ТАРИХИЙ АЛОҚАЛАР

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7398480>

Зиёвуддинова Мухлиса

Тошкент давлат шарқшунослик университети
Филология фанлари номзоди, доцент

АННОТАЦИЯ

Ўзбекистон Ҳиндистон ўртасидаги алоқалар қадимдан мавжуд. Ушбу мақолада XX аср иккинчи яримида Ўрта Осиё ва Қозоғистон муслмонлари диния идораси рахбарияти динияидораси рахбарияти билан ҳинд муслмонлари ўртасидаги дўстлик алоқалари ўтган.

Қалит сўзлар: “Ҳиндистон”, Бобур, жаҳон, тинчлик, кенгаш, конгресс, Шастрий.

АННОТАЦИЯ

В данной статье описываются дружеские отношения между Индией и Узбекистаном, корни которых идут со времен Абу Рейхана Беруни. Продолжателем, которого был император и поэт Захириддин Бобур. Эти отношения продолжались и в XX веке между мусульманами Средней Азии и Индии.

Ключевые слова: “Индия”, Бабур, Всемирный совет мира, конгресс, Лаъл Бахадур Шастри.

ABSTRACT

This article describes the friendly relations between India and Uzbekistan, the roots of which go back to the time of Abu Reyhan Beruni. The successor, who was the emperor and poet Zahiriddin Babur. These relations continued in the twentieth century between the Muslims of Central Asia and India.

Keywords: “India”, Babur, World Peace Council, Congress, Lael Bahadur Shastri.

Маълумки Ҳиндистон Ўзбекистон ўртасидаги алоқалар қадим-қадимларга бориб тақалади. Буни биз (1000) минг йил илгари ёзилган аллома Абу Райхон Берунийнинг “Ҳиндистон” асаридан ҳам кўришимиз мумкун. Мазкур асар 1030-йили ёзиб тугатилган бўлиб, у араб тилида “Тахқиқ мо ли-л-Ҳинд мин маъқула мақбула фи-л-ақл ав марзула” (“Ҳиндларнинг ақлга сиғадиган ва сиғмайдиган таълимотларини аниқлаш” номи билан юзага келган.

Абу Райхон Берунийнинг бу шох асарига Ғарб ва Шарқ олимлари ҳам жуда юксак баҳо берганлар. “Ҳиндистон” асарига шарқшунос олим академик В.Р. Розен шундай баҳо берган эканлар:

- Шарқ ва Ғарбнинг қадимги ва ўрта асрдаги бутун илмий адабиётида бунга тенг келадиган асар йўқ”

Санскрит тилини пухта эгаллаганлиги Абу Райхон Берунийга Ҳинд маданияти адабиёти, урф-одатлари, фан ютуқларини ростгўйлик, ҳаққонийлик билан тасвирлаб беришга имконият яратди.

Абу Райхон Беруний Ҳиндистоннинг ўша даврдаги машхур олимлари билан танишиши бу мамлакат ҳақида шундай ўлмас ва қимматбаҳо шох асар яратиш имконини берди.

1963-65 йилларда Берунийнинг “Ҳиндистон” асарини Ўзбекистон фанлар Академияси Шарқшунослик институти олимлари рус ва ўзбек тилларига таржима қилдилар. Мазкур асар шунчалар мукамал ёзилган эканки, буни Ҳиндистон бош вазири Жавахарлал Неру тан олган.

Ҳиндистондаги Бобурийлар даври, унинг асосчиси Заҳириддин Муҳаммад Бобурнинг у ерда қурдирган меъморий обидалари, ажойиб боғлари, кейинги авлодлари ҳам 300 йил давомида ҳашамматли саройлар, масжиду-мадрасалар бино қилишганки, улар ҳали хануз сайёҳларни мафтун этиб келмоқда. “Тоғмаҳал” эса, дунё 7 (етти) муътизасидан бири ҳисобланади.

Али Қўсичининг жияни - Тошкентлик олим-ақлий ва нақлий илимлар билимдони, Хофиз Кўҳакий Заҳириддин Муҳаммад Бобур замонида Ҳиндистонга бориб, кўп йил хизмат қилиб, кейин Тошкентга қайтган. Қабрлари К.Шоший мақбарасида.

Ҳиндистон бош вазири Жавахарлал Нери ўзининг “Жаҳон тарихига бир назар” номли китобида Заҳириддин Муҳаммад Бобур ҳақида шундай ёзади: “Бобур энг донишманд ва дилбар шахслардан бири эди. Унда мазҳабий таассубдан қолоқлик ва қисқа фикрликдан асар ҳам йўқ эди... Бобур санъат ва адабиётни кўллаб-қувватлаган кишилардан эди”.

Мен сизларга ўтган XX аср 2-ярмидаги давлат ва дин арбоблари билан Ўрта Осиё ва Козоғистон мусулмонлари асосчиларидан бўлган қиблагоҳим Зиёвуддинхон ибн Эшон Бобоҳон ҳазратларининг Ҳиндистонга қилган сафарлари ва юртимизга ташриф буюрган Ҳиндистон бош вазирлари билан бўлган мулоқотлари ҳақида ахборот бермоқчиман.

1953 йилда Ҳиндистон пойтахти Деҳли шаҳрида Жаҳон Тинчлик қўмитасининг Халқаро кескинликни юмшатишга бағишланган конгресси ўтади.

Унга Совет Иттифоқидан Совет Тинчлик қўмитаси раиси, ёзувчи Николай Тихонов, тожик шоири Мирзо Турсунзода, Қозоғистон мусулмонлари диния идораси раиси биринчи муовини, Ўзбекистон қозиси қиблагоҳим Зиёвуддинхон ибн Эшон Бобохон ҳазратлари қатнашадилар.

Ҳиндистонда бўлган вақтларида кўпгина дин арбоблари билан ҳам учрашиб ўзаро алоқалар ўрнатиб келганлар. Ул зоти бобаракот ўша учрашувлар биринчи шундай ҳикоя қилиб берган эдилар:

- Бир катта майдонга тумонат одам йиғилган. Турли давлатлардан келган делегатлар ҳам шу ерда жам бўлган. Бир вақт ҳиндлар ўз диний раҳбарларини бир тахтиравонда кўтариб олиб келиб, унга мўлжалланган жойга ўтқаздилар. У диний раҳбар мусиқий оҳангда узоқ маъруза қилдилар Маълум вақт ўтгач, бизнинг вакилларга ҳам навбат келган экан, делегациямиз бошлиғи Николай Тихонов менга юзланиб,- жаноб Бобохонов, сиз маъруза қиласиз – деди.

Мен ҳам минбарга чиқиб, ҳиндларнинг мусиқий маърузаларига монанд бўлиши учун форс тилида - маъруза қилиб, унда форс мумтоз шоирлари Хофиз Шерозий, Абдурахман Жомий ҳикматларидан – дўстлик, тинчлик ҳақидаги байтларидан келтирдим.

Бироз вақт ўтгач бир вакил келиб: - Маърузалар ичида сизнинг чиқишингиз диний раҳбаримизга маъқул келибди. Қайси тилда маъруза қилинди –деб сўради, - форс тилида дедим. Ёнига бир форс тилини биладиган таржимонни ўтқазиб, энди сиздан яна бир марта маъруза қилиб беришингизни илтимос қилиб юборди мени, - деди. Рози бўлиб, яна иккинчи марта маъруза қилиб, унда Хофиз Шерозий, Жалолиддин Румий ҳикматларидан келтирдим. Мен ўзимча маъруза қилдим, таржимон ҳам бир нарса таржима қилиб бергандир, диний раҳбар ҳам бирон нарса тушунгандир, - деб табассум қилиб қуйган эдилар. Делегациямиз аъзоларини Ҳиндистон бош вазири Жавоҳарлал Неру жаноблари қабул қилибти.

1958 йили Ҳиндистонда бўлиб ўтган дин арбобларнинг бутун жаҳон конференциясида қатнашиб, Ҳиндистон мусулмонлари диний арбобларидан Мавлоно Миён, Мавлоно Атикур-Раҳмон, қози Сажжод Хусайн, Шайх Абу – л - Хасан ан-Надавийлар билан учрашиб, уларни ЎО ва ҚМДИ номидан юртимизга келиб, мусулмон биродарлари ҳаёти билан танишиб кетишга таклиф этади!

1963 йил 17-25 август кунлари Ҳиндистон мусулмонлари делегацияси ЎО ва ҚМДИ таклифига таркибида Ҳиндистон мусулмонлари бош муфтийси,

“Жомиату-я-уламо” жамияти президенти шайх Атикур- Раҳмон Усманий, Дехлидаги “Шоҳ Жаҳон” жомеъ масжиди имом хатиби Саид Абдуллох, Бухорий, кози Сажжод Хсайин ва бошқалар бор эди. Улар Тошкент, Самарканд, Бухаро, Душанбе шаҳарларида бўлиб, мусулмонлар ҳаёти билан танишадилар.

1956йили Совет Иттифоқига Жаҳон Тинчлик қўмитаси раиси Сайфуддин Китчлу жаноблари ташриф буюради. Ундан Москвадан Кавказга борасизми ёки Ўрта Осиёга,-деб сўрашганда – Ўзбекистонга бораман – дейди. Тошкентга келиб давлат арбоблари билан учрашиб, ЎО ва ҚМДИга бориб учрашиши нияти борлигини айтади. У пайтда бобомиз Эшин Бобохон ҳазратлари Жаҳон Тинчлик қўмитаси аъзоси эдилар.

Меҳмонни ЎО ва ҚМДИ раиси муфтий Эшин Бобохон ибн Абдумажидхон ҳазратлари, муовунлари қози Зиёвуддинхон б. Эшон Бобохон, Фозилжон қози домла жаноби ва бошқа идора ходимлари кутиб олишади. Ўзаро самимий суҳбатлар ва меҳмондорчиликдан сўнг бобомиз Эшон Бобохон ибн Абдулмажидхон ҳазратлари Сайфиддин Китчли жаноби олийларига зар тўн кийғизиб, бошларига салла тухфа қиладилар. Шундан сўнг меҳмонни ЎО ва ҚМД идораси кутубхонасига таклиф этадилар ва уерда маънавий бойлигимиз бўлган қўлёзма ва тошбосма асарлар билан танаштирадилар.

1956йил 7 ноябр куни Қизил майдонга таклиф қилинган бобомиз Эшон Бобохон ибн Абдулмажидхон ҳазратлари, қиблагоҳим Зиёвиддинхон бобомиз Эшон Бобохон ҳазратлари, Фозилхон қози домла жаноблари отланиб туришганда, - Адажон, мен ҳам сизлар билан бирга борай – десам- Майли, юрақолинг,- дедилар. Мен ҳам қизил майдонга чиқиб, байрам тадбирларни кўриб келаман – дедиму, бироқ ажойиб бир воқеага гувоҳ бўлдим. У ерда тумонат одам. Бобом Эшон Бобохон ҳазратлари ва атрофларида бизни ҳам ҳурмат ва ҳайрат билан кутиб олиб, таёрлаб кўйган тўрт (4) кишилик жойга ўтказишди. Бир вақт ташқи ишлар вазири М. Турсинов ва таржимон хамроҳликларида.

Жаҳон тинчлик қўмитаси раиси ҳиндистонлик Сайфуддин Китчлу жаноблари ҳам ташрифи қудум қилдилар. Ул зоти бобаракот тўппа тўғри бобом Эшон Бобохон ҳазратлари олдиларига келиб ҳурмат билан қўлларини ўпиб кўришдилар ва бошқалар билан қўл бериб кўришиб, ёнимизда уларга ажратилган жойга бориб ўтирдилар. Мазкур воқеа менинг хотирамда бир умрга сақланиб қолди.

1966 йили Ҳиндистон ва Покистон ўртасидаги кескинликни умшатиш ва тинчлик ўрнатиш учун Совет иттифоқи раҳбарияти Тошкентда келишув

анжуманини ташкил қилади. Шу муносабат билан Тошкенти азимга Ҳиндистон бош вазири Лаъл Баҳадур Шастри жаноблари бошчилигидаги делегация ва Покистон президенти Муҳаммад Аюбхон бошчилигидаги делегация ташриф буюрадилар. Ана шув анжуманда қиблагоҳим Зиёвуддинхон ибн Эшон Бобоҳон ҳазратлари ҳам қатнашган эканлар. Музокаралар давомида таржимон ҳаторок, таржима қилиб қойганда жуда қалтиз вазият вужудга келган экан. Шунда қиблагоҳим араб, форс, урду, рус тилларда тўғри таржима қилиб бериб, вазиятни юмшатган эканлар.

Анжуман муваффақиятли тугагач, Покистон президенти Муҳаммад Аюбхон жума куни ЎО ва ҚМД идораси меҳмони бўлади. Жума намозини “Тилла Шайх” масжидида жамоат билан бирга ўқиб, Диния идорада самимий суҳбатлар бўлади. Меҳмонга Тошкентда чоп этилган Куръони Карим тақдим этилади.

Эртаси куни ЎО ва ҚМД идорасига Ҳиндистон бош вазири Лаъл Баҳадур Шастри жаноблари бошчилигидаги делегация келади. Самимона учрашув ўзбекона меҳмондарчиликдан кейин уларни Диния идора кутубхонасига таклиф этишади. У ердаги маънавий бойлигимиз бўлган қадимги қўлёзма ва тошбосма асарлар билан таништиришади. Меҳмонлар мамнун бўлиб меҳмонхоналарига қайтадилар.

Эртасига уйимизга сим қоқилади. Телефонни олсам, рус тилида ҳинд акцет билан:

- Ҳиндистонинг Совет Иттифоқидаги элчисиман. Бизнинг бош вазиримиз Шастрий жаноблари яна бир бор муфтий ҳазратлари билан учрашмоқчи эканлар – деди.

Қиблагоҳим эрталаб Самаркандга жўнаб кетганликларини хабарини бердим. Элчи ачингандек бўлиб, гўшакни кўйди. Эратаси эрталаб Лаъл Баҳадур Шастрий вафот этибди деган хабар келди.

1978 йили Совет Иттифоқига Ҳиндистон бош вазири Моҳаража Десай жаноблари бошчилигидаги делегация ташриф буюради. Москвадан Тошкентга келган бош вазир ўз аёллари билан ЎО ва ҚМДга ҳам келади. Уни чиройли кутиб олиб, меҳмон қилиб, унга ҳам Бухорода тикилган чопон ва дўппи хадя қилишади.